

MOKYTOJŲ RENGIMAS INKLIUZINIAM ŠVIETIMUI (TE4I) ESMINĖS POLITIKOS FORMAVIMO KRYPTYS

Išvadas

Šio pranešimo tikslas – trumpai apžvelgti Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūros (toliau – Agentūra) vykdyto projekto „Mokytojų rengimas inkluziniam švietimui“ (TE4I) išvadas ir rekomendacijas ir išryškinti projekto rekomendacijų sąsajas su kitais ES ir tarptautinės politikos prioritetais.

Europos ir pasaulio politikai skiria daug dėmesio diskusijoms apie mokytojų rengimą ir mokytojų vaidmenį, todėl pripažįstama, kad mokytojus reikėtų rengti inkluzinei švietimo sistemai. *Ataskaitoje apie neįgalumą pasaulyje* (PSO, 2011) pažymima: „Tinkamas mokytojų, dirbsiančių įprastose klasėse, rengimas yra esminis dalykas, jei norime, kad jie turėtų pakankamai pasitikėjimo ir kompetencijų, reikalingų ugdyti vaikus, turinčius įvairiausių ugdymosi poreikių“. Taip pat pabrėžiama, kad tokio rengimo poreikis turėtų remtis būtinybe išsiugdyti atitinkamas nuostatas ir vertybes, o ne tik būtinybe įgyti žinių ir įgūdžių (psl. 222).

TE4I – europinės ir tarptautinės tendencijos

Agentūros projekte TE4I atsižvelgta į naujausias Europos ir tarptautines mokytojų rengimo ir inkluzinio švietimo tendencijas. *Europos Tarybos išvadose apie švietimo socialinę dimensiją* (2010) pastebėta, kad visos Europos švietimo sistemos turėtų užtikrinti ir teisingumą ir kokybę bei pripažinti, kad mokinių pasiekimų ir pagrindinių kompetencijų pagerinimas yra lemiamas veiksnys ne tik ekonomikos augimui ir konkurencingumui skatinti, bet ir skurdui mažinti bei socialinei inkluzijai didinti.

Mokytojų rengimas inkluziniam švietimui – visų mokytojų parengimas ugdymo procese gebėti atsižvelgti į vis augančią mokinių ugdymosi poreikių įvairovę – iš esmės padeda spręsti žemiau išvardytas politikos problemas:

Mažinti nepalankių ugdymosi sąlygų poveikį ir pasekmes: Siekiant įgyvendinti ET 2020 3 siekinį „Skatinti teisingumą, socialinę sanglaudą ir aktyvų pilietiškumą“, *Europos Tarybos 2009 m. gegužės 12 d. Išvadose dėl ES Strateginių gairių bendradarbiavimo švietimo srityje* (2009a) pabrėžta būtinybė mažinti nepalankių ugdymosi sąlygų pasekmes. Rekomenduojama didinti vaikų ankstyvojo ugdymo kokybę ir kryptingą pagalbą, o taip pat plėtoti inkluzinį švietimą. Vis plačiau pripažįstama ankstyvosios intervencijos svarba, kaip daugelio socialinių problemų, perduodamų iš kartos į kartą, prevencijos ir visuomenės socialinių išmokų mažinimo būdas.

Mažinti skurdą: *Europos Tarybos išvadose dėl Europinės skurdo mažinimo ir socialinės atskirties praktinės programos: socialinės ir teritorinės sanglaudos Europoje gairės* (2011a) ypač pabrėžiama būtinybė dėti daugiau pastangų užtikrinant reikiamą pagalbą ir galimybes netradiciniams, esantiems nepalankiose sąlygose mokiniams. Šiame dokumente taip pat pažymima, kad neįgalieji patiria ypač didelę riziką patirti skurdą ir socialinę atskirtį.

Stabdyti ankstyvąjį pasitraukimą iš švietimo sistemos: Spręsti šią problemą padėtų tokios priemonės, kaip „antrojo šanso“ švietime suteikimas ir glaudesnis mokyklos bendradarbiavimas su šeima ir vietos bendruomene, taip pat ugdymo ir profesinio mokymo programų bei kitų tarpusavyje susijusių sričių koordinavimas. Pavyzdžiui, tarpusavio dermės užtikrinimas tarp ankstyvojo ugdymo, bendrojo ugdymo programų pritaikymo, mokytojų parengimo ir individualizuotos pagalbos ypač nepalankiose sąlygose gyvenantiems.

Pagerinti mokinių pasiekimus ir bendrąsias kompetencijas: *Europos Tarybos išvadose dėl švietimo vaidmens strategijos „Europa 2020“ įgyvendinime* (2011b) pabrėžiamas išskirtinis švietimo sistemos vaidmuo, siekiant pažangos ir nepaliaujamo ekonominio augimo. Teigiama, kad šis procesas priklauso nuo to, ar piliečiai bus įgiję įgūdžių ir kompetencijų, reikalingų Europos ekonomikai ir visuomenei vystyti bei socialinei sanglaudai ir inkluzijai plėtoti.

Šalinti kliūtis, su kuriomis susiduria neįgalieji: Daugelis šalių, kaip ir pati Europos Sąjunga pasirašė ir ratifikavo Jungtinių Tautų *Neįgaliųjų teisių konvenciją* (2006), (UNCRPD) ir jos įgyvendinimo protokolą. Šis politinis valstybių apsisprendimas tampa didžiule pokyčius skatinančia jėga. Ypač 24 straipsnis, kuriame teigiama, kad inkluzinis švietimas yra geriausia neįgalių vaikų ugdymosi terpė, padedanti įveikti kliūtis ir mesti iššūkį nuostatų stereotipams.

UNCRPD teigia, kad būtina visus mokytojus rengti dirbti inkluzinėse klasėse ir dar kartą pabrėžia mokytojų rengimo svarbą, kaip jau buvo ne kartą kalbėta pastaraisiais metais švietimo ministrų susitikimų metu (2007, 2008, 2009b). TE4I projektas padeda įgyvendinti būtent tokias priemones.

Agentūros projektas¹ Mokytojų rengimas inkluziniam švietimui (TE4I)

2009 metais Agentūra pradėjo įgyvendinti trejų metų trukmės projektą, kurio metu buvo tiriamas mokytojų pasirengimas, įgytas studijų metu, būti „inkluzijos nešėjais“. Projekte dalyvavo penkiasdešimt penki ekspertai iš 25 šalių². Jų tarpe buvo ir politikos formuotojų, atsakingų už mokytojų rengimą ir inkluzinio švietimo klausimus, taip pat bendrojo ugdymo mokytojų ir specialiųjų pedagogų. Šio projekto rekomendacijos parengtos, remiantis atskleistais ir būdingais visoms šalims dalyvėms ypatumais – esama glaudaus ryšio tarp teisėkūros ir mokytojų rengimo inkluziniam švietimui praktikos – taip pat teisės aktų ir literatūros apžvalga ir analize ir informacija, daugiausia surinkta iš suinteresuotų ir sprendimus priimančiųjų 14 mokomųjų vizitų metu. Parengta ne tik projekto įgyvendinimo ataskaita, bet ir svarbus projekto rezultatas – inkluzinio švietimo mokytojo profilis, atspindintis kompetencijas, būtinas mokytojui, siekiančiam veiksmingai dirbti inkluzinėje mokykloje.

Projekto įžvalgos ir rekomendacijos

Visoje Europoje būtina tobulinti mokytojų rengimą, jeigu norima, kad mokytojai būtų tinkamai pasirengę darbui inkluzinio ugdymo sąlygomis, t. y. turėtų žinių ir įgūdžių, reikalingų ugdyti drauge skirtingų ugdymosi poreikių turinčius mokinius. Projekto TE4I įžvalgos tik sustiprina susirūpinimą, reiškiamą Europinio lygmens politikų, ir aiškiai apibrėžia būtinybę:

- Pagerinti kandidatų dirbti mokytojais atrankos procesus;
- Patobulinti mokytojų rengimo sistemas, įskaitant studijų programas, priėmimą į darbą, mentorystę ir tęstinio profesinio tobulinimosi galimybes;
- Sustiprinti mokytojo profesijos statusą ir užtikrinti aukštą mokytojų rengėjų kvalifikaciją;
- Tobulinti lyderystę mokyklose.

Svarbiausia, kad TE4I projekto įžvalgos dar kartą parodo, kad mokytojai turėtų išsiugdyti didesnes kompetencijas, puoselėti aiškias profesinių vertybių ir nuostatų sistemą. Projekte buvo apibrėžtos keturios esminės vertybėmis pagrįstos sritys, kuriose mokytojai, dirbantys inkluzinio švietimo sistemose, turėtų išsiugdyti kompetencijų:

¹ Daugiau informacijos pateikta: <http://www.european-agency.org/agency-projects/teacher-education-for-inclusion>

² Airijos, Austrijos, Belgijos (flamandų ir prancūzakalbių bendruomenių), Čekijos, Danijos, Estijos, Islandijos, Ispanijos, Jungtinės Karalystės (Anglijos, Šiaurės Airijos, Škotijos ir Velso), Kipro, Latvijos, Lenkijos, Lietuvos, Liuksemburgo, Maltos, Nyderlandų, Norvegijos, Portugalijos, Prancūzijos, Slovėnijos, Suomijos, Švedijos, Šveicarijos, Vengrijos, Vokietijos.

Pagarba mokinių įvairovei: skirtybės laikomos galimybėmis ir ištekliais, kuriais grindžiamas kiekvieno mokinio ugdymasis;

Pagalba kiekvienam mokiniui: mokytojai puoselėja aukštus lūkesčius dėl kiekvieno mokinio pasiekimų;

Darbas drauge su kitais: bendradarbiavimas ir darbas komandoje yra pagrindiniai visų mokytojų veiklos būdai;

Asmeninis profesinis tobulėjimas: mokyti reiškia mokytis – mokytojai prisiima atsakomybę už mokymąsi visą gyvenimą.

Remiantis projekto įžvalgomis buvo parengta įvairių rekomendacijų. Jos skirtos mokytojų rengėjams, politikos formuotojams, turintiems vykdyti nuoseklią politiką, kuri užtikrintų proveržį – sisteminius pokyčius, būtinus tobulinti mokytojų rengimą inkluziniam švietimui.

Įdarbinimas ir išsaugojimas: Reikėtų ieškoti veiksmingesnių norinčiųjų dirbti mokytojais atrankos ir įdarbinimo būdų. Taip pat būtina ieškoti galimybių mažinti paliekančiųjų mokytojo profesiją ir didinti asmenų iš skirtingų socialinių sluoksnių bei neįgaliųjų, dirbančių mokytojais, skaičių.

Įrodymais pagrįstas mokytojų rengimo veiksmingumas: Labiausiai reikėtų tirti: skirtingų kelių, vedančių į tapimą mokytoju, veiksmingumą, mokytojų rengimo programų turinį ir įgyvendinimą, ieškant atsakymo kas gi labiausiai padeda išsiugdyti kompetencijas, reikalingas ugdyti visus mokinius, kurių kiekvienas turi skirtingų ugdymosi poreikių.

Mokytojų rengėjų profesijos išskyrimas: Turėtų būti pabrėžiamas mokytojų rengėjo „profesijos“ išskirtinumas, augti reikalavimai kandidatams, norintiems dirbti šioje srityje, jų atrankos ir įdarbinimo procedūrai, tęstiniam profesiniam tobulėjimui. Aukštųjų mokyklų dėstytojų ir kitų susijusių darbuotojų atsakomybė išaugtų, jeigu kandidatams, turintiems reikiamos patirties ir kvalifikacijų, būtų teikiama pirmenybė. Ateityje reikėtų išsiaiškinti veiksmingiausius aukštųjų mokyklų dėstytojų ryšio su pažangia mokykline ugdymo praktika palaikymo būdus.

Bendrojo ugdymo ir aukštųjų mokyklų bendradarbiavimas: Kadangi būsimieji mokytojai turi suprasti teorines nuostatas, kuriomis pagrįstos pirminio mokytojų rengimo programos (PMR), mokyklinė praktika turi atskleisti, kaip šiomis nuostatomis vadovaujamosi tikrovėje, o ne ugdyti greičiausiai pastebimus ir lengviausiai įvertinamus įgūdžius. Mokyklos ir mokytojų rengimo institucijos privalo bendradarbiauti ir užtikrinti veiksmingą mokyklinę praktiką.

Platesnė, sisteminė reforma: Mokytojai negali būti rengiami izoliuotai nuo visos švietimo sistemos. Reikalinga „visos sistemos reforma“, kuri padėtų įvykdyti proveržį, politikų įsipareigojimai ir stipri vadyba visose susijusiose srityse. Toliau būtina stengtis, kad būtų tobulinamas tarpinstitucinis ir tarpžinybinis, multisektorinis bendradarbiavimas inkluzinio švietimo plėtrai skatinti visuose lygmenyse, nes būtent toks švietimas – raktas į inkluzinę visuomenę.

Terminologijos apibrėžiančios inkluziją ir įvairovę patikslinimas: Kategorijų išskyrimas, mokinių skirstymas skatina lyginti mokinius tarpusavyje, sukuria mokinių hierarchijas ir mažina lūkesčius, todėl blogina mokymosi motyvaciją ir mokymosi pasiekimus. Politikos reforma turėtų sudaryti sąlygas visiems mokytojams aiškiai suprasti sąvokų reikšmes ir jų vartojimo pasekmes.

Tobulintinos teisėkūros sritys

Visoje Europoje siekiama mokytojus rengti darbei inkluzinėse švietimo sistemose, todėl mokytojų rengimo srityje vyksta pokyčiai. Tačiau vis dar esama esminių švietimo politikos klausimų, į kuriuos reikia ieškoti atsakymų, jeigu norima, kad visi mokytojai būtų PMR programose pasirengtų darbei inkluzinėse klasėse, gebėtų atsižvelgti į kiekvieno mokinio poreikių įvairovę. Žinant Europos politikos prioritetus ir projekto TE4I įžvalgas, akivaizdu, kad ateityje šį darbą būtina tęsti. Galima išskirti keturias sritis, kurias reglamentuojančių teisės aktų tobulinimui reikėtų skirti ypatingą dėmesį:

PMR programos – jungtinio modelio taikymas: Inkluzijos ir poreikių įvairovės temos yra integrali PMR programų, privalomų visiems mokytojams, dalis – nesvarbu, kokio amžiaus tarpsnio vaikus jie rengiasi ugdyti ar kurioje srityje jie specializuojasi.

Galimybė tobulėti profesinėje srityje, gilinantis į mokinių poreikių įvairovės klausimus sudaroma visiems mokytojams ir mokyklų vadovams: Šios temos nagrinėjimas PMR programose ir galimybių užtikrinimas įgyti praktinės patirties, gilintis į tam tikrus atvejus per visą savo karjerą.

Galimybė tobulėti profesinėje srityje, gilinantis į mokinių poreikių įvairovės klausimus sudaroma visiems mokytojų rengėjams: Vis dažniau mokytojų rengėjais turėtų tapti specialistai, turintys reikiamų žinių ir darbo inkluzinėse klasėse patirties. Kiekvienam mokytojų rengėjui turėtų būti sudarytos galimybės dirbti tiriamąjį darbą ir tobulėti profesinėje srityje, skatinant bendradarbiavimą tarp fakultetų ir tokiu būdu praktiškai parodant „visos institucijos“ požiūrį į įvairovę.

Duomenų apie mokytojų įdarbinimą ir išsaugojimą, ypač apie mažumoms priklausančius mokytojus, rinkimas: Šie duomenys turėtų būti analizuojami, jais turėtų naudotis politikos formuotojai, kai svarstomi sprendimų priėmimo klausimai, siekiant užtikrinti, kad mokytojų bendruomenė atspindėtų visuomenės socialinę įvairovę.

Apibendrinimas

Inkluzijos plėtros nauda, susieta su kitų prioritetinių nuostatų, tokių kaip socialinis teisingumas ir bendruomenės sanglauda, įgyvendinimu išryškėja ilgainiui. Ištekiai, investuojami į ankstyvąjį ugdymą ir inkluzinės švietimo sistemos plėtojimą, ko gero yra pavyzdys, kaip visuomenė turimus išteklius gali panaudoti efektyviausiai.

Teisingesnės švietimo sistemos vizijai realizuoti reikalingi mokytojai, turintys kompetencijų ugdyti drauge įvairių ugdymosi poreikių turinčius mokinius. Manome, kad šis darbas, nuveiktas įgyvendinant Agentūros projektą, pateiks idėjų ir įkvėps siekti, kad būtų užtikrinta kiekvieno mokinio ugdymosi kokybė.

Naudota literatūra:

Europos Sąjungos Taryba (2007) *Tarybos ir šalių narių deleguotų atstovų išvados, pateiktos Tarybos pasitarime mokytojų rengimo kokybės gerinimo klausimais* (Oficialus leidinys, C300, 2007.12.12)

Europos Sąjungos Taryba (2008) *Tarybos ir šalių narių deleguotų atstovų išvados, pateiktos 2008 m. lapkričio 21 d. Tarybos pasitarime tema „Jaunimo rengimas 21 amžiuje: Europos mokyklų bendradarbiavimo darbotvarkė* (Oficialus leidinys 2008/C 319/08)

Europos Sąjungos Taryba (2009a) *Tarybos 2009 m. gegužės 12 d. išvados dėl strateginio Europos šalių bendradarbiavimo švietime gairių („ET 2020“)* (2009/C 119/02)

Europos Sąjungos Taryba (2009b) *Tarybos ir šalių narių deleguotų atstovų išvados, pateiktos Tarybos 2009 m. lapkričio 26 d. pasitarime dėl mokytojų ir mokyklų vadovų profesinio tobulėjimo* (Oficialus leidinys 2009/C 000/09)

Europos Sąjungos Taryba (2010) *Tarybos išvados dėl socialinės dimensijos švietime. 3013-as pasitarimas švietimo, jaunimo ir kultūros klausimais*, Briuselis, 2010 m. gegužės 11 d.

Europos Sąjungos Taryba (2011a) *Tarybos išvados dėl Skurdo ir atskirties mažinimo Europoje programos: Socialinės ir teritorinės sanglaudos Europoje gairės. 3073-as įdarbinimo, socialinės politikos, sveikatos apsaugos ir vartotojų reikalų tarybos pasitarimas*, Briuselis, 2011 m. kovo 7 d.

Europos Sąjungos Taryba (2011b) *Tarybos išvados apie švietimo vaidmenį diegiant strategiją „Europa 2020“* (2011/C 70/01)

Jungtinės Tautos (2006) *Neįgaliųjų teisių konvencija*, Niujorkas: Jungtinės Tautos. Skaitmeninė versija patalpinta: <http://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.shtml>

Pasaulinė sveikatos organizacija (2011) *Ataskaita apie neįgalumą pasaulyje*. Ženeva: Šveicarija. PSO

